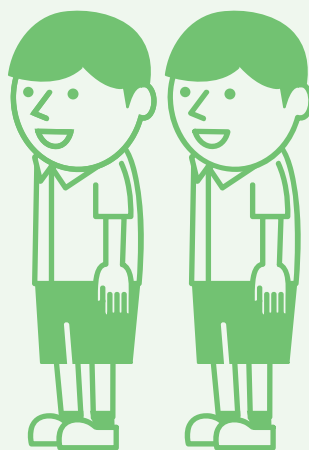
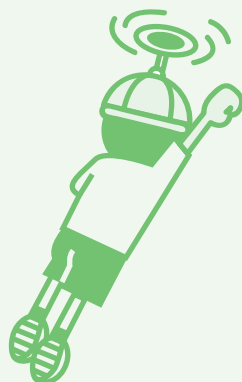

ปฏิบัติการยกป่ามาไว้หลังบ้าน สร้างความมั่นคงทางอาหาร สืบสานพันธุ์พืชท้องถิ่น

โดย : กลุ่มเยาวชนเมล็ดพันธุ์ใหม่ สานใจฟื้นฟูป่า จ.เพชรบูรณ์

ประเด็นเรื่องพื้นที่ทำกินกับซ้อนทับเขตอุทยาน และประเด็นเรื่องหนี้สินจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยว เป็นปัญหาที่ชุมชนเกษตรกรรมหลายแห่งในประเทศไทยต้องประสบมานับนาน ซึ่งผลลัพธ์สำหรับหลายๆ ชุมชนที่จนมุมต่อปัญหาดังกล่าว ก็คือการหนี้สิน อันนำไปสู่การสูญเสียที่ดินทำกินและวิถีของชุมชนสูญเสียหายไป

แต่ชุมชนเล็กๆ 2 แห่งใน จ.เพชรบูรณ์ ที่แม้จะประสบปัญหาทั้ง 2 ประเด็นข้างต้น แต่ด้วยจิตวิญญาณนักสู้ก็ได้ปลุกให้ชาวบ้านเกิดการรวมกลุ่มกันจัดการกับความขัดแย้งและปรับเปลี่ยนวิถีการเกษตรจากการใช้สารเคมีไปสู่วิถีเกษตรแบบดั้งเดิม เพื่อปกป้องรักษาพื้นที่ทำกินไว้ให้ลูกหลานในอนาคตของพวกเขาเอง

และวันนี้ การแตกยอดหยดต้นขึ้นต่อสู้ของผู้ใหญ่ ก็ได้ส่งผ่านแรงบันดาลใจไปสู่เมล็ดพันธุ์ใหม่ของชุมชน ในนามกลุ่มเยาวชนเมล็ดพันธุ์ใหม่ สานใจฟื้นฟูป่า ที่แตกยอดเติบโตขึ้นพร้อมเป็นกำลังร่วมกับชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารและปกป้องพันธุ์ไม้ท้องถิ่นของชุมชน

แต่เดิมต้องรอซื้อผักและกับข้าวจากรถพุ่มพวง
เวลารถพุ่มพวงไม่มาขายก็จะไม่มีกับข้าวกิน
จนวันหนึ่งเหลือเงินเส้นถุงเดียวในตู้เย็น
จึงเกิดความรู้สึกว่า เรารอไม่ได้แล้ว

ภูผาแดงโมเดล กับการพลิกวิกฤตเป็นโอกาส

‘ป่าภูผาแดง’ เป็นพื้นที่ป่าที่ชาวบ้านห้วยระหงส์และบ้านห้วยกลทาทด.ปากช่อง อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์ใช้ประโยชน์ทำกินมาเนิ่นนานหลายปี จนกระทั่งมีการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ซึ่งมีเขตพื้นที่ติดต่อกับอุทยานแห่งชาติน้ำหนาวขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2542 ก็ได้ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านที่ตั้งรกรากหากินอยู่กับปามานานปี เนื่องจากพื้นที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดงที่ประกาศขึ้น มีส่วนที่ซ้อนทับกับที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน จนเกิดความขัดแย้งขึ้นเมื่อมีการประกาศให้ชาวบ้านออกจากพื้นที่ และมีการจับกุมชาวบ้านห้วยระหงส์และบ้านห้วยกลทาทนข้อหาบุกรุกและถูกดำเนินคดี

เมื่อชาวบ้านไม่สามารถใช้ประโยชน์จากป่าได้เหมือนดังก่อน อีกทั้งการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อส่งขายเป็นหลัก ทำให้ชุมชนต้องพึ่งพาอาหารในชีวิตประจำวันจากภายนอก รวมถึงการใช้สารเคมีในการเกษตรก็ได้เพิ่มต้นทุนการผลิตทำให้ชาวบ้านหลายคนเป็นหนี้เป็นสิน และต้องแก้ปัญหาด้วยการขายที่ดินทำกินให้แก่นายทุนจากภายนอก

จากปัญหาที่เกิดขึ้น กลุ่มชาวบ้านได้รวมตัวกันก่อตั้ง ‘เครือข่ายองค์กรชาวบ้านอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าภูผาแดง’ ขึ้นในปี พ.ศ. 2548 เพื่อแก้ไขปัญหาการประกาศเขตทับซ้อนที่ทำกินและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนของตนเอง โดยได้ทำบันทึกความร่วมมือกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง จัดการที่ดินในรูปแบบของโฉนดชุมชน พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนการผลิตในชุมชนเป็นเกษตรผสมผสาน เพื่อลดต้นทุนการผลิตและการใช้สารเคมี ซึ่งเป็นต้นเหตุของปัญหาหนี้สิน อันนำไปสู่การเข้ามาถือครองที่ดินของนายทุน ทั้งหมดทั้งมวลก็เพื่อรักษาที่ดินไว้เป็นมรดกให้แก่ลูกหลานในอนาคต ซึ่งรูปแบบการดำเนินงานของชุมชนในครั้งนี้ ได้กลายเป็น ‘ภูผาแดงโมเดล’ ที่ชุมชนอื่นๆ ใช้ศึกษาเรียนรู้การจัดการกับความขัดแย้งเรื่องที่ดินทำกิน และการปรับเปลี่ยนมาสู่การทำเกษตรผสมผสานเพื่อการพึ่งพาตนเองด้านอาหารโดยสมบูรณ์ในเวลาต่อมา

พวกเขาจึงคิดจะอนุรักษ์พันธุ์ไม้ป่า ทำให้
เห็นว่าเราอยู่ร่วมกับป่า ไม่ได้ทำลาย

จิตวิญญาณจากพ่อแม่ บันดาลใจสู่รุ่นลูก

ภาพของพ่อแม่ที่ลุกขึ้นต่อสู้เพื่อปกป้องที่ดินทำกินของตนเองและชุมชน คือพลังสำคัญที่สร้างแรงบันดาลใจและจิตสำนึกให้แก่เยาวชนผู้เป็นลูกหลาน ในชุมชน และการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของพ่อแม่ทำให้เยาวชนกลุ่มหนึ่ง หันกลับมาวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ก่อนจะพบว่าหลายสิ่งหลายอย่าง ในชุมชนกำลังหายไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นเรื่องอาหาร การพึ่งพาตนเอง โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีของชุมชน จึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่กลุ่มเยาวชน ได้คำนึงถึง

จนในปี พ.ศ. 2549 กลุ่มเยาวชนจำนวน 8 คน ได้มีโอกาสเดินทางไปศึกษาดูงานของกลุ่มเด็กรักษ์ป่าที่ จ.สุรินทร์ ซึ่งการดูงานครั้งนี้เองที่ทำให้กลุ่มเยาวชนเกิดความคิดอยากทำกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนร่วมกับผู้ใหญ่บ้าน ‘กลุ่มเยาวชนเมล็ดพันธุ์ใหม่ สานใจฟื้นฟูป่า’ จึงเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2550 โดยการสนับสนุนของผู้ใหญ่ในชุมชน มีสมาชิกก่อตั้งรวม 15 คน ที่ต่างต้องการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในการช่วยรักษาและฟื้นฟูวิถีการเกษตรแบบดั้งเดิมที่ไม่ใช้สารเคมี อนุรักษ์พันธุ์ไม้ท้องถิ่นไว้ในชุมชน และขยายผลให้แก่เยาวชนในพื้นที่อื่นๆ ได้มาศึกษาเรียนรู้และร่วมกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติต่อไป

โหมเหื่อเราใช้ประโยชน์จากป่าอยู่แล้ว เราก็
ยกป่ามาไว้หลังบ้านซะเลย

“แต่เดิมต้องรอซื้อผักและกับข้าวจากรถพุ่มพวง (รถขายกับข้าว) เวลา
รถพุ่มพวงไม่มาขายก็จะมีกับข้าวกิน จนวันหนึ่งเหลือเงินเส้นถุงเดียวในตู้เย็น
จึงเกิดความรู้สึกว่า เรารอไม่ได้แล้ว” สุกัญญา คำพิมพ์ หรือ ‘เลย’ ผู้ประสานงาน
กลุ่มเยาวชนเมล็ดพันธุ์ใหม่ สนใจฟื้นฟูป่า กล่าวถึงที่มาของการที่ชุมชนตัดสินใจ
ลุกขึ้นสู้และปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชุมชนเอง

จนเมื่อได้ทราบข่าวของโครงการปลูกใจ รัชชโลภ กลุ่มจึงเกิดแรงบันดาลใจ
จัดทำ ‘โครงการฟื้นฟูพืชท้องถิ่นเพื่อเพิ่มศักยภาพของป่าไม้ในระบบนิเวศ’ ขึ้น
โดยคาดหวังจะให้การอนุรักษ์พืชท้องถิ่นเป็นเครื่องมือให้เยาวชนคนรุ่นใหม่เข้าใจ
ปัญหาชุมชน ฐานทรัพยากร เป็นการร่วมดูแลป่าไปในตัว รวมทั้งเป็นการเพิ่มความ
หลากหลายทางชีวภาพให้ป่าชุมชน โดยการปลูกเพิ่มและการนำไปปลูกที่บ้านตนเอง

“ความคิดของคนส่วนใหญ่ในสังคมจะมองว่า ชุมชนที่อยู่ทับซ้อนกับ
เขตอุทยานเขตรักษาพันธุ์คือคนที่ทำลายป่า พวกเราจึงคิดจะอนุรักษ์พันธุ์ไม้ป่า ทำให้
เห็นว่าเราอยู่ร่วมกับป่า ไม่ได้ทำลาย” เสาวลักษณ์ รูปขาว หรือ ‘ปอย’ ประธานสมัชชา
ของกลุ่ม กล่าวด้วยรอยยิ้ม

สร้างฐานความรู้อยกป่ามาไว้หลังบ้าน

การดำเนินกิจกรรมฟื้นฟูพืชท้องถิ่นของกลุ่ม เริ่มต้นที่การสำรวจพื้นที่ป่าใน
ชุมชนของตนเอง ในชื่อ ‘กิจกรรมสำรวจพันธุ์ไม้ในป่าชุมชนภูพร้าว’ ที่บ้านห้วยระหงส์
พาเยาวชนเรียนรู้ป่าบ้านตัวเอง และเก็บพันธุ์ไม้ไปขยายพันธุ์ ก่อนจัดกิจกรรม
แกนนำได้ประสานงานผู้รู้ และเป็นผู้ที่ใช้ประโยชน์จากป่าซึ่งรู้จักป่าดีนี่เป็นอย่างดี
มาให้ความรู้เด็กๆ เกี่ยวกับพันธุ์ไม้ในป่า รวมถึงประสานงานเด็กและเยาวชนใน
หมู่บ้านมาเข้าร่วมเรียนรู้ และก่อนเข้าไปเรียนรู้ในป่าได้แบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบคือ
กลุ่มหนึ่งจดบันทึกชื่อและข้อมูลพันธุ์ไม้ในป่า และอีกกลุ่มรับผิดชอบเก็บเมล็ดพันธุ์

ในวันจัดกิจกรรมเราจึงเห็นเด็กๆ เดินทางมาร่วมกิจกรรมพร้อมกับสมุด
และปากกา เพื่อใช้เก็บข้อมูลพันธุ์ไม้ในพื้นที่ และมากกว่านั้น แต่ละคนยังมีถุง
ใบน้อยติดตัวมาด้วย เพื่อเก็บรวบรวมเมล็ด ต้นกล้า และหัวของต้นไม้ในป่า เน้นที่
พืชผักที่ชาวบ้านใช้กินและพืชสมุนไพร เพื่อนำไปขยายพันธุ์ต่อในครัวเดียว

“ถึงแม้จะเพิ่งเข้าร่วมกิจกรรมในกลุ่ม แต่การได้ร่วมกิจกรรมสำรวจป่า
ก็ทำให้รู้ว่าในป่าเรามีพืชพันธุ์ไม้อะไรบ้าง มีสมุนไพรอะไรบ้าง ใช้ประโยชน์อย่างไร”
ปอยกล่าวถึงความรู้ที่ได้รับจากกิจกรรมสำรวจป่าของกลุ่ม

ในวันนั้นเด็กๆ ได้ตื่นตากับพันธุ์ไม้ในป่าทั้งหมด เห็ด ไม้ ฯลฯ และมากกว่า
การได้รับรู้ถึงทรัพยากรพืชท้องถิ่นในชุมชนของตน ผ่านการสำรวจ ค้นหา คัดเลือก
เมล็ดพันธุ์ เพื่อนำไปขยายพันธุ์แล้ว จากกิจกรรมเดียวกันนี้เด็กๆ ยังได้รู้จักรากเหง้า

วิธีการกินอยู่ของชุมชน และได้ตระหนักถึงความมั่นคงทางด้านอาหารไปพร้อมๆ กัน

หลังจากเก็บเมล็ดพันธุ์แล้ว กลุ่มได้จัดทำเรือนเพาะชำเพื่อเพาะเมล็ดพันธุ์พืชท้องถิ่นที่เก็บมาได้ โดยแนวทางต่อไปของกลุ่มก็คือ การขยายพันธุ์พืชนั้นๆ ให้แก่คนในชุมชน นำไปปลูกเป็นปากินได้หลังบ้านของตัวเอง ซึ่งถือเป็นการยิงปืนนัดเดียวได้นกหลายตัว ทั้งอนุรักษ์พืชท้องถิ่น สร้างความมั่นคงทางด้านอาหารให้แก่ชุมชน ทั้งยังช่วยลดรายจ่ายในชีวิตประจำวันได้อีกด้วย

“ในเมื่อเราใช้ประโยชน์จากป่าอยู่แล้ว เราก็ยกป่ามาไว้หลังบ้านซะเลย”
เลยกล่าวพร้อมรอยยิ้มแจ่มใส

ไม่ว่าปัญหาอุปสรรคมันจะใหญ่สักแค่ไหน
ขอเพียงแค่เรามีใจรักที่จะทำ มันก็สามารถ
ฝ่าฟันอุปสรรคนั้นไปได้

ก้าวอย่าง ของการแตกยอด

การศึกษาสำรวจพืชท้องถิ่น สำรวจทรัพยากร การประสานงาน การนำกิจกรรม ทั้งหมดนี้ พี่เลี้ยงโครงการถือเป็นกุญแจสำคัญที่ช่วยสตาร์ทติดเครื่อง และชี้แนะแนวทางการทำงานให้แก่เด็กๆ ได้ฝึกปฎิบัติงานอนุรักษ์ที่ละเอียดละน้อย รวมถึงช่วยแก้ปัญหาบางประการเป็นตัวอย่างให้แก่เด็กๆ ได้เรียนรู้ เพื่อจะทำได้ด้วยตัวเองต่อไปในอนาคต เช่น การประสานงานชุมชน ที่ในตอนแรกเด็กๆ ไม่กล้าที่จะเข้าหาผู้ใหญ่และขอความร่วมมือ พี่เลี้ยงอย่าง ‘เมย์’ กุสุมา คำพิมพ์ จึงต้องประสานงานเป็นหลัก แต่ก็ไม่ลืมที่จะพาเด็กๆ ไปเรียนรู้วิธีการพูดคุยกับผู้ใหญ่ด้วย จนปัจจุบันเด็กๆ กล้าที่จะพูด บอกกล่าว หรือขอความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่มากขึ้น สิ่งนี้ทำให้เด็กๆ ได้เรียนรู้ว่า ไม่มีปัญหาอะไรที่ใหญ่เกินไป ทุกปัญหามีทางออก ขึ้นอยู่กับว่าหัวใจของเราพร้อมที่จะแก้ปัญหานั้นมากน้อยแค่ไหน เหมือนกับอีกปัญหาหนึ่งของกลุ่มที่เมย์เล่าให้ฟังว่า

“ชุมชนมีอาชีพทำไร่ข้าวโพด แล้วทุกเสาร์อาทิตย์เด็กจะต้องไปช่วยพ่อแม่ทำงาน จึงทำให้การมาร่วมกลุ่มทำกิจกรรมเกิดความล่าช้า แต่เราก็หาวิธีการแก้ไขร่วมกัน โดยใช้เวลาช่วงเย็นประชุมพูดคุยกัน เพราะเราคิดว่า ไม่ว่าปัญหาอุปสรรค

มันจะใหญ่สักแค่ไหน ขอเพียงแค่ว่ามีใจรักที่จะทำ มันก็สามารถฝ่าฟันอุปสรรคนั้นไปได้”

ศูนย์เรียนรู้เล็กๆ ที่ยิ่งใหญ่

อีกหนึ่งการขับเคลื่อนโครงการของกลุ่ม นอกจากขยายพันธุ์พืชท้องถิ่นและยกป่ามาไว้หลังบ้านแล้ว การตั้ง ‘ศูนย์เรียนรู้เกษตรน้อย’ ก็เป็นสิ่งที่กลุ่มเห็นความสำคัญเพื่อรวบรวมความรู้เกี่ยวกับป่า พืชพันธุ์สมุนไพร และวิถีการทำเกษตรของชุมชนไว้ พร้อมกับถ่ายทอดความรู้เหล่านี้ให้แก่เยาวชนรุ่นต่อไป รวมถึงบุคคลจากภายนอกเพื่อสืบสานวิถีเกษตรของชุมชนให้อยู่อย่างยั่งยืน

และนอกจากนี้ เพื่อพัฒนาศักยภาพของตัวเองอย่างต่อเนื่อง รวมถึงขยายฐานความร่วมมือออกไปในวงกว้าง กลุ่มยังมีการเรียนรู้และเปลี่ยนมุมมองในการทำงาน และประสานความร่วมมือต่างๆ กับกลุ่มเยาวชนอื่นๆ เช่น เครือข่ายภาคีต้นกล้าในป่าใหญ่ เครือข่ายโลกเย็นที่เป็นธรรม เครือข่ายปลูกใจ รักชีวิต เป็นต้น ซึ่งนอกจากจะช่วยทำให้เด็กๆ เกิดมุมมองในการทำงานใหม่ๆ และขยายฐานความร่วมมือแล้ว การได้พบปะกับเพื่อนๆ เยาวชนวัยใกล้เคียงกัน ยังเป็นแรงผลักดันให้เด็กๆ เกิดกำลังใจในการทำงานเพื่อชุมชนของตนเองต่อไปได้อีกด้วย

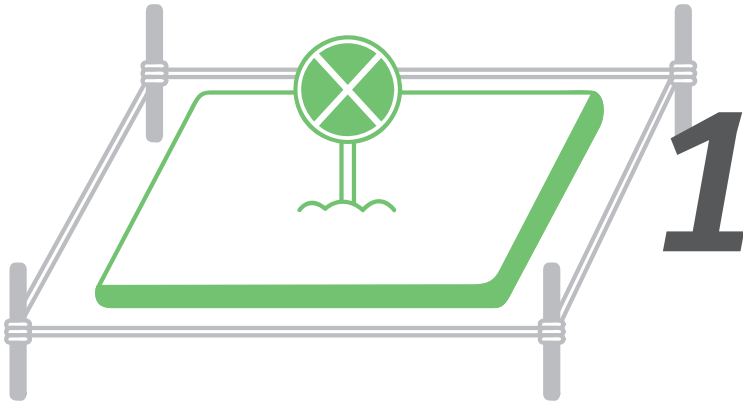
ถึงวันนี้ บนเส้นทางของการรักษาวิถีป่า วิถีเกษตร และวิถีชุมชนของชาวบ้านห้วยระหงส์และบ้านห้วยกลทา ยังคงมีประเด็นให้ต้องต่อสู้และฟันฝ่าอีกมาก แต่อย่างไรก็ตาม น่าปลื้มใจที่วันนี้พวกเขาไม่ได้ต่อสู้ตามลำพัง แต่มีกลุ่มเยาวชนที่เห็นค่าของการรักษาวิถีธรรมชาติของชุมชน และตั้งใจลุกขึ้นสู้ร่วมกับผู้ใหญ่อย่างแท้จริง

เพื่อความอึดท้อง เพื่อความอึดใจ และเพื่อความภูมิใจในวิถีถิ่นเกิดของตนเอง

สรุปขั้นตอนการทำงาน

ชาวบ้านสูญเสียที่ดิน
และวิธีชุมชนหายไป
จากปัญหาการทับซ้อน
ของที่ดินเขตอุทยาน

กลุ่มเยาวชนรวมตัวร่วมฟื้นฟูป่า

2

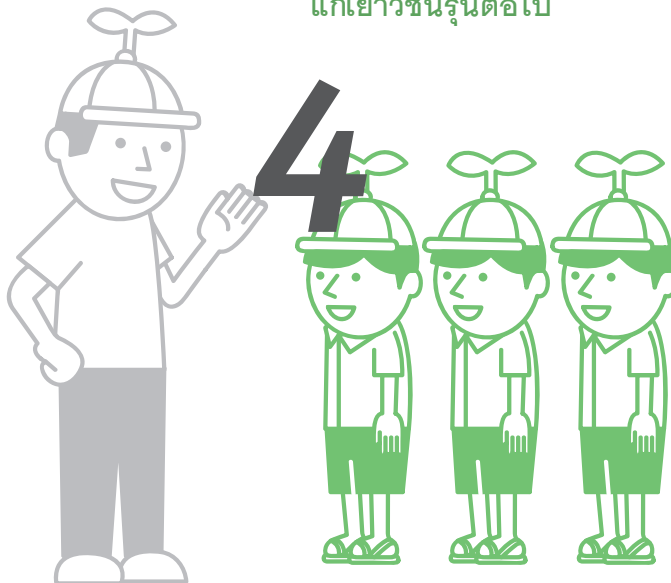
3

สำรวจพื้นที่ป่าในชุมชน พาเยาวชน
เรียนรู้ป่าบ้านตัวเอง
เก็บข้อมูลพันธุ์ไม้
และเก็บรวบรวมเมล็ดพันธุ์

ทำศูนย์เรียนรู้เกษตรน้อย รวมพันธุ์พืช
สมุนไพรในป่า พร้อมถ่ายทอดความรู้
แก่เยาวชนรุ่นต่อไป

4

สิ่งที่ได้เรียนรู้

เสาวลักษณ์ รูปขาว (ปอย)

ประชาสัมพันธ์ กลุ่มเยาวชนเมล็ดพันธุ์ใหม่ สานใจพื้นฟูป่า
ชั้น ม.6 โรงเรียนบ้านห้วยระหงส์ จ.เพชรบูรณ์

“เมื่อก่อนเห็นต้นไม้ก็แค่ต้นไม้ แต่พอได้เข้าไปสำรวจก็รู้ว่ามันชื่ออะไร มีประโยชน์อย่างไร นอกจากนี้กิจกรรมยังทำให้ปอยกล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น กล้าพูดกับเพื่อนใหม่ๆ เมื่อก่อนไปกันสี่ห้าคนก็คุยกันแค่นั้น ได้รู้จักการทำงานมากขึ้น ได้ลงมือทำแล้วเรามีความสุข ได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและตัวเรา”

สุกัญญา คำพิมพ์ (เลย์)

ผู้ประสานงาน กลุ่มเยาวชนเมล็ดพันธุ์ใหม่ สานใจพื้นฟูป่า
ชั้น ม.6 โรงเรียนบ้านห้วยระหงส์ จ.เพชรบูรณ์

“การที่เราได้ลงสำรวจข้อมูลเองทำให้เรารู้จักพันธุ์พืช วิธีการเพาะขยายพันธุ์ พอได้ทำกิจกรรมมากขึ้นก็ทำให้รู้ระบบการทำงานที่เป็นขั้นเป็นตอนมากขึ้น”

ที่ปรึกษากลุ่มเยาวชน

กุสุมา คำพิมพ์ (เมย์)

เจ้าหน้าที่ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูนิเวศ
วัฒนธรรมชุมชนเทือกเขาเพชรบูรณ์
อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์

การเป็นคนในพื้นที่อยู่ใกล้ชิดกับพื้นที่
และสถานการณ์ ทำให้สามารถปรับ
และประยุกต์การทำงานในพื้นที่ได้
หลากหลาย และบูรณาการการทำงาน
ให้เด็กเข้ามามีส่วนร่วมได้ในทุกกิจกรรม
ของชุมชนอย่างไม่แยกส่วน

“ภูมิใจที่เห็นกลุ่มเยาวชนกลุ่มนี้
มีความเสียสละตัวเองเพื่อช่วยเหลือ
ชุมชน และให้ความสำคัญกับการ
ทำงานด้านสิ่งแวดล้อม โดยที่พวกเขา
พยายามทำทุกอย่างที่จะสื่อสารให้กับ
คนภายนอกและคนรุ่นใหม่ได้รู้ว่า
ชุมชนของเขาสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้”

โครงการฟื้นฟูพืชท้องถิ่นเพื่อเพิ่มศักยภาพของป่าไม้ใน ระบบนิเวศ

โดย : กลุ่มเยาวชนเมล็ดพันธุ์ใหม่ สานใจฟื้นฟูป่า จ.เพชรบูรณ์

หัวหน้าโครงการ

นางสาวสุกัญญา คำพิมพ์

คณะทำงานโครงการ

1. นางสาวพรสุดา วังศิริ
2. นางสาวพรรณมณี วังศิริ
3. นางสาวเสาวลักษณ์ รูปขาว
4. นายนันทวัฒน์ วังศิริ

ที่ปรึกษาโครงการ

นางสาวกุสุมา คำพิมพ์

ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูนิเวศวัฒนธรรมชุมชนเทือกเขา
เพชรบูรณ์

